

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВЕКСЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Вексель – це специфічний інструмент, який має в своїй основі двояку природу. Насамперед він є документом, що особу, котра його видала (векселедавець) сплатити у визначений термін суму грошей за векселем його власнику (векселедержателю) чи пред'явнику векселя, разом з тим він є унікальним фінансовим інструментом, що виконує роль боргового грошового засобу розрахунку та цінного паперу, що робить його одним з найбільш ліквідних інструментів фондового ринку.

Вексель на макрорівні розглядається урядом України одним з основних інструментів виконання взаєморозрахунків між суб'єктами господарювання і встановлення можливості виходу з платіжної кризи. Відповідно до наявних факторів, які стримують залучення векселів у господарський обіг, поряд з відсутністю досвіду їх використання, невідповідністю вексельного законодавства, присутня недостатня розробленість теоретичних та практичних питань ведення бухгалтерського обліку векселів і операцій з ними, наразі відсутні методики, що регулюють відображення в бухгалтерському обліку операцій з векселями. Облік вексельних операцій є одним із найбільш суперечливих і складних питань, що зумовлено проблемою неплатежів і відносно недавнім відновленням вексельного обігу в Україні. Даний рівень недоробленості та фрагментарності досліджень призводить до того, що суб'єкти господарювання часто проявляють консерватизм у використанні векселів, надаючи перевагу іншим, навіть менш ефективним, інструментам. Тому вирішення проблем практики використання векселів потребує не тільки осмислення ролі цього цінного паперу, але й коректного відображення операцій з векселями в бухгалтерському обліку.

Враховуючи специфічні ознаки векселя як об'єкту бухгалтерського обліку, для подальшого удосконалення методики бухгалтерського обліку вексельних операцій пропонуємо наступне визначення векселя: вексель - це цінний папір в документарній формі, який являє собою безумовне, абстрактне та складене за суворо встановленою формою одностороннє зобов'язання векселедавця (простий вексель) чи його пропозицію третій особі (переказний вексель) сплатити векселедержателю після настання строку визначену суму грошей в обумовлений термін.

Наразі присутній ряд проблем, й насамперед вони стосуються законодавчого поля, зокрема важливим може стати розробка єдиного вексельного закону, що регламентував би процедуру держаної реєстрації випущених векселів, забезпечивши право їх випуску та реєстрації лише платоспроможним юридичним особам. Разом з тим, слід обмежити випуск векселів розміром статутного фонду, резервного фонду та/або вартості чистих активів. При цьому вексель вимагає забезпечення категорії документу, що надавала б можливість арешту майна відповідача; відсутності права відповідача вимагати перенесення справи щодо опротестованого векселя; можливість розгляду позову за відсутності відповідача. Необхідне створення ліквідного вторинного ринку, що забезпечить підсилення впевненості інвестора у можливості продажу векселя у будь-який момент часу. Вагому увагу слід звернути на сферу податкового контролю за операціями з векселями потрібно. З врахуванням цих умов вексель матимуть можливість емітувати лише організації з безсумнівною платоспроможністю, відповідно зростатиме рівень ліквідності векселів.

Правильно організована система вексельних розрахунків забезпечує повноту та своєчасність оплати вексельних зобов'язань, встановлює правову взаємозалежність покупця і продавця продукції (товарів, робіт, послуг) та передбачає їх взаємоконтроль, а також цивілізоване вирішення спорів в разі невиконання зобов'язань. Застосування векселя також дозволяє залучати до розрахунків, не лише осіб, пов'язаних з операціями купівлі-продажу продукції, а й інших, в тому числі й фінансових посередників, що, в свою чергу, прискорює сам процес вексельних розрахунків, підвищує ступінь взаємовідповідальності за здійснення угод.

Недосконалість організації та відсутність розробленості методики обліку векселів негативно впливає на стан підприємства та методичного забезпечення аналізу і контролю вексельних операцій, призводячи до обмеження інформаційної бази управління вексельним обігом підприємства. За даними обстеження у суб'єктів господарювання вексельний обіг досліджується тільки у межах загального аналізу фінансової звітності, що не дозволяє виділити такі важливі аспекти, як структура вексельного портфеля, ризикованість та ефективність вексельних операцій, основні параметри руху векселів (обороті з одержання, видачі, погашення векселів, оборотність векселів, співвідношення одержаних і погашених векселів тощо). З цієї ж причини не застосовуються перспективний аналіз та прогнозування вексельного обігу.

Внутрішній контроль вексельних розрахунків спрямований на перевірку та підтвердження інформації щодо повноти, достовірності, законності та об'єктивності здійснених і відображених в бухгалтерському обліку та звітності вексельних операцій та дебіторської і кредиторської заборгованості.

Питання удосконалення внутрішнього контролю та аудиту вексельних розрахунків тісно пов'язано з проблемою вдосконалення системи державного регулювання обігу цінних паперів, а також з низкою інших актуальних проблем формування та реалізації боргової політики підприємств насамперед з підвищенням ефективності управління їх дебіторською та кредиторською заборгованостями. Важливим елементом може стати аналітичність рахунків обліку векселів. Дивлячись на те, що рахунок 182 «Довгострокові векселі одержанні» в чинному Плані рахунків наведений без визначення виду валюти, у якій вексель може бути отриманий підприємством, варто було б зауважити про застосування такого методу до інших рахунків. Тобто облік векселів більш економічно вести за такими рахунками, як «Короткострокові векселі видані», «Довгострокові векселі видані», «Короткострокові векселі одержані», «Довгострокові векселі одержані». За необхідності обліку векселів за їх валютою, то це можна забезпечити шляхом ведення аналітичного обліку за всіма векселями, який ведеться у книзі № К-17. Цей реєстр аналітичного обліку забезпечує облік відповідних рахунків за їх дебетом і кредитом у сумовому виразі. На нашу думку, підвищенню рівня аналітичності даних, отриманих в системі внутрішнього контролю вексельних розрахунків по зобов'язанням, сприяє використання відомості, що надасть можливість здійснювати ефективний оперативний контроль стосовно вексельних операцій на підприємстві. Відомість обліку векселів отриманих повинна містити в собі такі елементи: «векселедавець», «дата отримання вексяля», «дата погашення», «сума вексяля», «відмітка про сплату», «відсоток за векселем», «відмітка про сплату». Запропоновану відомість можливо використовувати при обліку виданих векселів, замінивши елемент «дата отримання» на «дата видачі», а графу «векселедавець» на «векселеотримувач».

Отже, підвищення ефективності облікової роботи з формування вексельних розрахунків визначає ефективність подальшого функціонування підприємства. При цьому забезпечення вирішення питань, які постали перед системою обліку операцій з використанням векселів, і стабілізації економічної ситуації суб'єктів господарювання України в умовах рецесійного та кризового стану пропонуємо систематизувати вексельні рахунки і використовувати відповідну відомість для їх оперативного обліку.